ESKİŞEHİR, SEYYİD BATTAL GAZİ KÜLLİYESİNDE YERALAN SELÇUKLU DÖNEMİ YAPISI ÜMMÜHAN MEDRESESİNDE KULLANILAN TAŞÇI İŞARETLERİ

Dr. ÖZAND GÖNÜLAL

2023-08-18

İslâmiyet'in zamanla genişlemeye başlaması ve birçok kavmin bu din altında birleşmesi ile Kur'anı doğru okumak, anlamak ve öğretmek ihtiyacı artmıştır. Halkın İslâm dinini doğru öğrenebilmesi için daha fazla okul ihtiyacı hissedilmiş, medreseler açılmaya başlamıştır. Medrese, İslâm kültüründe eğitim ve öğretimin yapıldığı yerdir. Medrese, aynı zamanda öğrencilerin kaldığı bir yapıdır. Selçuklu medreselerinde, fıkıh, dinî ilimler, Kur'an-ı Kerim, hadis ve bunlara yardımcı edebî ilimler eğitimi verilmiştir. Kur'an, hadis ve tefsir gibi dinî ilimlerin yanında, tıp ve astronomi gibi bilimlerin de okutulması, vakfın amaç ve imkânlarına göre olmuştur. Medreselerin yapılış nedenleri genel olarak,

1. Din adamı yetiştirmek,
2. Yoksul ve yetenekli öğrencileri okutup topluma kazandırmak,
3. Devletin yönetimi için memur yetiştirmek,
4. Devlet adamlarını eğitmektir.

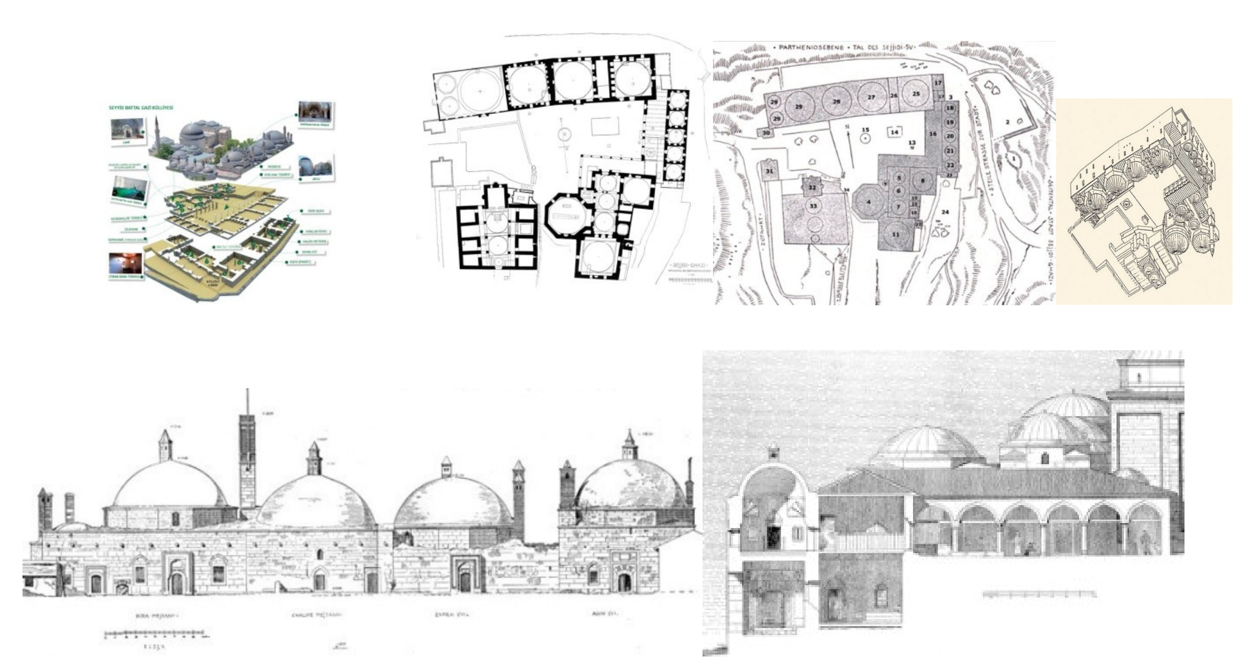
Medrese kelimesi geçmişi itibarı ile Sami dillerinden İbrani diline kadar uzanmakla birlikte Arapça "okumak, anlamak, bir metni öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak anlamına gelen "ders" kökünden türetilmiştir. Karahanlılar tarafından inşa edilmiş olan Semerkand'daki Tamgaç Han İbrahim Medresesi Türk-İslam kültürünün ilk medrese yapısıdır. Ortaçağ İslam medeniyetinin bir göstergesi olan medreselere yönelik olarak günümüzde Batılı ve Doğulu araştırmacıların yaptığı birçok çalışmalar bulunmaktadır.. Fakat bu çalışmaların odağında Mısır'da el-Ezher ve İran'da ise Nizamiye medreseleri yer almaktadır. Medreseler, medrese vakfiyesinde yer alan idarî, hukukî hükümler ile yönetilmektedir. Anadolu'da kurulan en eski medrese Danişmentliler tarafından yaptırılan Tokat ve Niksar Yağıbasan Medreseleridir. Anadolu Selçuklularının ilk medresesi, 1193 yılında açılan Kayseri Koca Hasan Paşa Medresesi'dir. Anadolu Selçuklu Devleti'nde ilk medreselerin kuruluşu siyasî istikrarın sağlanıp kültürel etkinliklerin yürütülmeye başladığı II. Kılıç Arslan dönemine rastlamaktadır.

Seyit Battal Gazi Külliyesi'nin Yapıların Dönemleri

Ümmühan Hatun Medresesinin içinde bulunduğu Seyyid Battalgazi Külliyesi, Seyitgazi ilçesinin Üçler tepesinin yamacında ve kayalık bir alanda inşa edilmiştir. Rivayete göre, Seyyid Battal Gazi VIII. yüzyılda bu bölgede şehid düşmüş, Selçuklu Sultanı 1. Gıyaseddin Keyhusrev'in eşi Ümmühan Hatun buraya onun için XIII. yüzyılın başlarında bir türbe, cami ve medrese yaptırmış. Kendisi daha sonra bu medresenin eyvanı olarak tasarlanan türbesine gömülmüştür. Külliyenin çekirdeği Anadolu Selçuklu döneminde oluşmaya başlamış, XVI. yüzyılın başlarında Osmanlı devrinde eklenen yapılar ve ardından restorasyonlarla günümüzdeki halini almıştır. Külliyede Seyyid Battal Gazi Türbesi, cami, iki çilehane, türbedar odası, Mihaloğulları Türbesi, Ümmühan Hatun Medresesi ve Türbesi, Kadıncık Ana, Kesik başlar ve Çoban Baba türbeleri, Bektaşi Dergahı,aşevi, fırın ve medrese odaları duvarlarla çevrili açık bir avlunun güney, doğu ve kuzey yönlerinde yer almaktadır. Avluda medrese odaları önünde bir şadırvan kalıntısı, ayrıca Kadıncık Ana

Türbesi'ne yakın konumda lahitten devşirilerek yapılmış bir çeşme bulunmaktadır. Ayrıca bu çeşmenin yanında bir vaftiz teknesi yer almaktadır. Arazinin meyilli konumundan dolayı doğu ve güney yönlerindeki yapılar altında depo-kiler şeklinde kullanılan mekanlar oluşturulmuştur.

Külliyeye kuzeydoğu ve güneybatıdaki iki kapıyla ulaşılmaktadır. Kuzeydoğudaki kemerli giriş duvar payelerine oturan sivri kemerlerle her biri kare planlı beş bölüme ayrılmış, kuzey-güney doğrultusunda iki katlı düzenlenmiş rampalı bir yoldur. Yolun dışa bakan doğu cephesinde ilk üç kemer dışarı açılırken diğer ikisi örülerek kapatılmıştır. Kuzeyde yer alan ilk kemerin doğu köşesinde konsol üzerinde bir aslan heykeli bulunurken dördüncü kemer örülerek üzerinde mermer kitabe bulunan dikdörtgen söveli ve lentolu bir kapı haline getirilmiştir. Seyyid Battal Gazi Türbesi, Mihaloğulları Türbesi, cami, Kesikbaşlar Türbesi, çilehane odaları ve türbedar odası. lentolu bir kapı ve iki yandaki demir şebekeli pencere düzenlemesiyle öndeki bölümden ayrılanholün etrafında yer almaktadır.Külliyenin oluşumunda ilk yapılışı Anadolu Selçuklu dönemine tarihlenen binalardan Seyyid Battal Gazi Türbesi sekizgen alt yapı üzerine kubbeli bir yapıdır. Güneydoğu cephesinden camiye bitişik olan türbenin girişi doğu duvarındadır. Türbenin cephelerini ince ve kalın silmelerden oluşan profilli bir saçak çevreler.

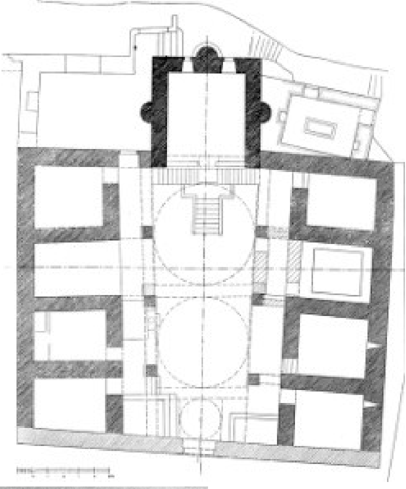

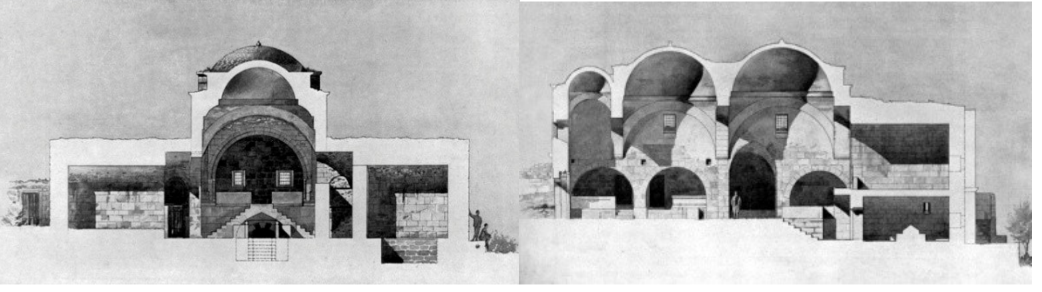

Kuzey, kuzeydoğu ve kuzeybatı cephelerinde sivri kemerli alınlığa sahip dikdörtgen açıklıklıpencereler bulunur. Bunlardan kuzeydekipencere alınlığının içinde beş satırlık bir kitabe mevcuttur. Buna göre türbe Mihaloğulları'ndan Ali tarafından 869'da (ı 464)onarılmıştır. iç mekanda güneyde yaklaşık 8 m. uzunluğundaki Seyyid Battal Gazi'ye, kuzeydeki eşine (Bizans Prensesi Elenora) ait olmak üzere iki sanduka yer almaktadır. Türbenin, güneydoğusunda yer alan caminin kapısı üzerindeki kitabesine göre Selçuklu Sultanı 1. Keyhusrev zamanında 604'te (1207-1208) yapıldığı ve II. Bayezid döneminde 917'de (1511) yenilendiği belirtilmektedir. Türbe ve cami bu sırada birleştirilmiştir.

Ümmühan Hatun Medresesi

Külliyenin Selçuklu dönemi yapılarından Ümmühan Hatun Medresesi, I. Keyhusrev veya I. Keykubad tarafından XIII. yüzyıl başlarında açık avlulu, revaklı ve eyvanlı medrese şemasına göre inşa edilmiştir.Medresenin kareye yakın dikdörtgen planı arazinin konumu sebebiyle hafif çarpıktır. Aynı zamanda Ümmühan Hatun'un türbesi olan kuzey yönündeki ana eyvan medrese kütlesinden dışa taşkındır. Medresenin basık kemerli kapısı güney cephesindedir. Eyvan ve odaların önünde kare-dikdörtgen kesitli payelere oturan sivri kemerli ve dört açıklıklı revak yer alır. Güneydeki girişin her iki yanında ve doğudaki revakın ortasında prizma gövdeli birer su teknesi, batıdaki eyvanın zemininde derin oyulmuş bir havuz bulunmaktadır.

Eski halinde açık olması gereken avlu 917-923 (1511-1517) yılları arasındaki Osmanlı onarımında biri daha küçük olmak üzere üç adet pandantifli kubbeyle örtülmüştür. Medresenin ana eyvanını oluşturan Ümmühan Hatun Türbesi prizmatik dikdörtgen gövdesiyle dışa taşkın konumda iki katlı bir yapıdır. Medrese içinde üst kata sivri bir kemerin üzerine oturan ve iki yönlü dokuzar basamaktan oluşan bir merdivenle, sandukanın bulunduğu alttaki cenazelik katına ise yedi basamakla ulaşılmaktadır. Ana eyvan beşik tonazla örtülmüş, kuzey cephesinde muhtemelen avlunun üstü kapatıldıktan sonra açılan dikdörtgen iki pencere yer almıştır. Türbenin dışa taşkın konumu diğer Selçuklu medreselerinde karşılaşılan bir özellik olmadığı için medreseden önce yapılmış olduğu ve kısa bir süre sonra medresenin eklendiği düşünülmektedir.

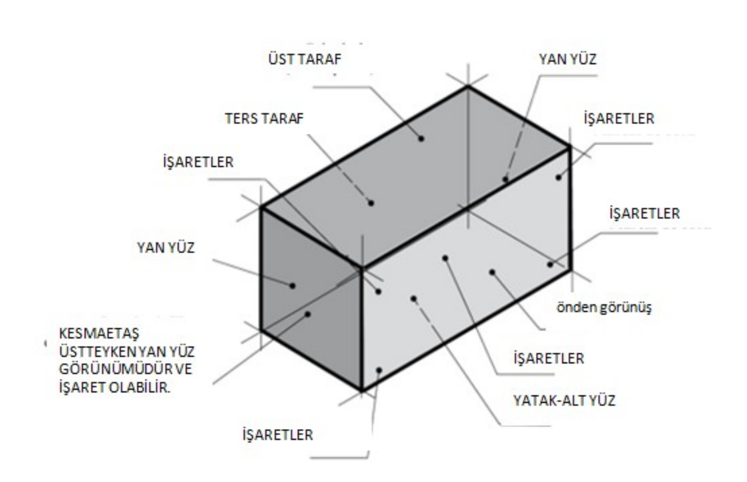

Ümmühan Hatun Medresesinde Yer alan Taşçı İşaretleri

En yaygın teoriye göre, ortaçağ taş ustaları, taş üzerindeki işaretleriyle, işi kontrol etmek ve böylece karşılık gelen maaşı toplamak için bir belge oluşturmaya çalışmışlardır. Bu pek çok durumda doğru olabilse de, bir grup taş işçiliğinin başka işlevleri yerine getirdiğine ve oyulmuş parçaları saymaya yarayan basit bir makbuzdan daha fazlasını ima ettiğine dair düşünceler de hakimdir..

Taş ustasının işaretleri, zanaatkarlar ve inşaatçılar tarafından kullanılan ve çok eski bir uygulama geleneğine ilişkin ipuçlarının çıkarıldığı özel bir dilin varlığının bir göstergesidir, bu nedenle onların incelenmesi bize inşaat sanatı ve bilimi hakkında bilgi verebilir. Orta Çağ'daki çok geniş coğrafya ve kültürlerde kullanılması, hem işlevsel hem de sembolik yönleriyle binaların inşasında oynadıkları rolün öneminin bir göstergesidir. İncelenen taş ustalarının işaretlerinin çoğu çok özel düzenlere dayalıdır, bu nedenle analizlerine klasik düz kenar ve pergel geometrisini uygulayarak yaklaşmak mümkündür. Dilbilimsel, dinsel ve politik engelleri aşma yeteneğine sahip bu nesnel ve evrensel dil, doğanın süreçlerini yöneten yasaları sayılar ve aralarında oluşan ilişkiler aracılığıyla ifade etmeye çalışmışlardır. Geometri, her dönemin dini inançlarının ve kolektif hayal gücünün ötesinde, sanattan anlayanlar için özel bir dildir. Taş işçiliği izlerini incelemeye bilimsel bir bakış açısıyla yaklaşmamızı sağlayan, geometrinin bu birleştirici doğasıdır.

Şekil, taş ustasının birçok anlamla kullandığı temsili bir değere sahiptir. İşaretlerin çoğu, Doğa varlıklarının ve nesnelerinin özünü yakalamaya çalışan, bir işaretçi ile yürütülen veya taranan çizgi kullanılarak yapılan veya geometrik modeller üzerinde yapılan şematik çizimlerdir. Yalnızca biçimsel yönüyle ilgilenen işaret, genellikle profilleri, konturları ve iç formu tanımlayan iç çizgiler, biçimi belirleyen çizgilerle tanımlanan şemadır; geometrik olarak veya serbest çizgiler olarak düzenlenmiştir. İşaretin her zaman yontulan taşın merkezinde (kesme taşların görünen yüzü) yer alan bir oyma olarak görünmemesine rağmen, bunun yerine tüm yüzeyine dağılmıştır. Şimdiye kadar, işaretler taş bloğun altı yüzünden yalnızca ikisinde görülüyor. Ön yüzde görülür ve eğer taş iki yöndende görülüyorsa arka yüzde de işaret görülmektedir. Yan yüzlerde, işaretler nadir olarak görülmektedir.

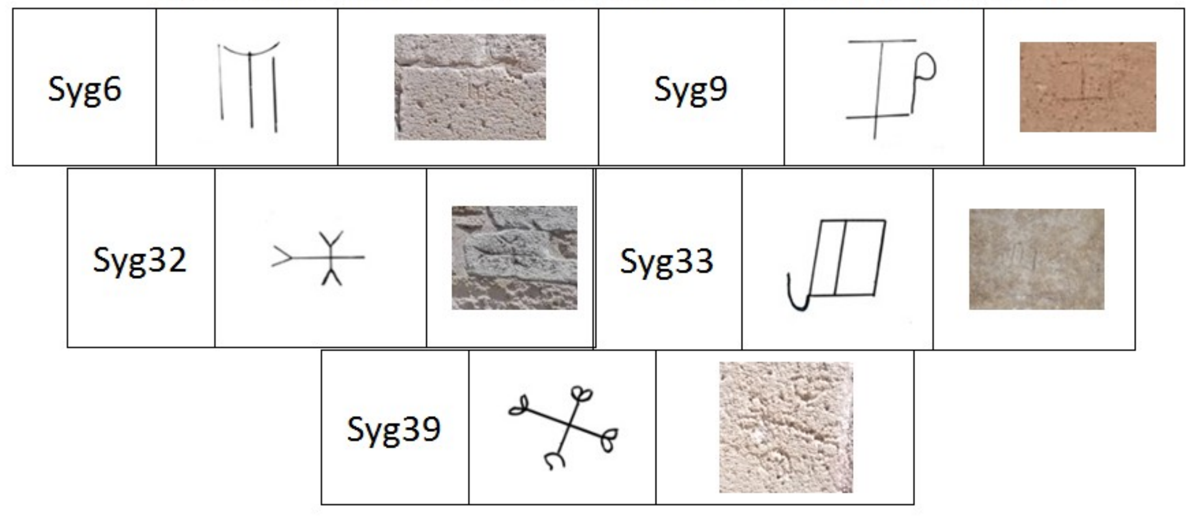
İşaretlerin taş üzerindeki konumları

Taş ustalarının sıkı bir eğitimle yaklaşık olarak 18-19 yaşlarından başlayarak taş yontuculuğunda uzmanlaştığı görülmektedir. Taş ustaları yapının belirli bölümlerinde çalışmaya yönlenmişlerdir. Bu kişiler daha önce de söz edildiği gibi uzmanlaştıkları yapı bölümleriyle 'tonozcu', 'duvarcı' gibi ünvanlarla anılmaktaydılar. Uzmanlık alanlarında yeterli dağılımın yapılabildiği inşaatlarda bu kişiler, sadece binaların tonoz ve kubbe taşlarını yontarlardı. Ancak, tasarımlarını çizerek ifade etme derecesinde yeteneğe sahip olanlar 'mimar'lığa yükselmekteydiler

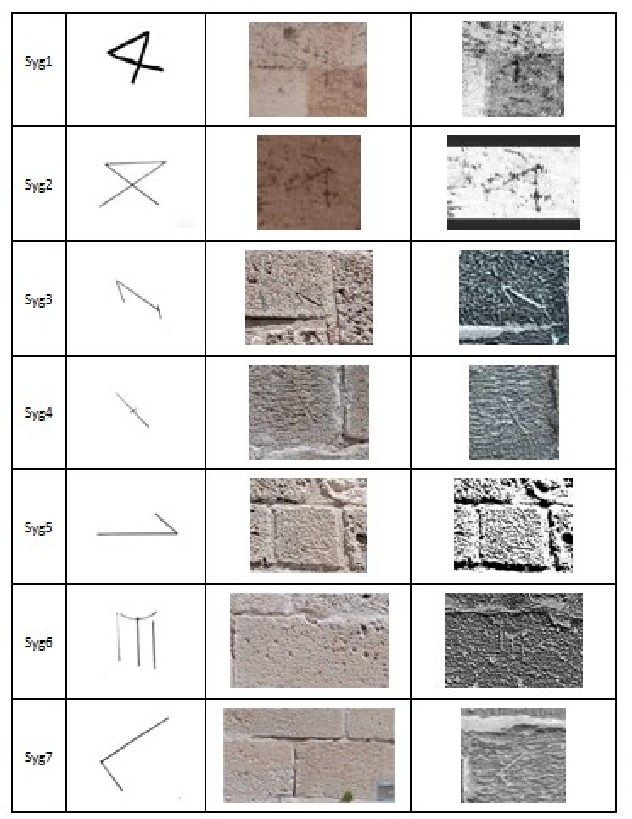
Taşçı işaretleriyle ilgili araştırmalar 19. yy. ortalarında yoğunlaşmıştır. Taşçı işaretleriyle ilgili zaman içinde yayılmış olarak çeşitli araştırmacılar tarafından düzensiz ve tekil araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar Ortaçağ'da Akdeniz kültür alanında benzer taşçı işaretlerinin olduğunu göstermeleri açısından önemlidir. Bu çalışma, Anadolu'da taşçı işareti geleneğinin yoğun olarak yok olmaya başladığı tarihten sonrasına ait olması ve 15. yy.'a kadar Anadolu'da yoğun olarak görülen işaretlerin bu tarihten sonra da Avrupa'da devam ettiğini ve hangi yapılarda olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Son yüzyılda Avrupa'da taş üzerindeki işaretleri konu alan araştırmalar sonunda bu işaretlerin; taşçı ustasının kimliğini, kendisi ve loncasının bu işten sorumlu olduğunu belirttiği belirlenmiştir. Kişisel ya da ortak (kolektif) kimlikten hangisinin önde olduğu en önemli sorudur. Sonuç olarak 19. yy. ortasından beri araştırmacıların bu konudaki yorumu taşçı işaretlerinin hem kişisel, hem ortak kimliği ve o işteki sorumluluğu göstermek, yapılan işin miktarını ve kalitesini belirlemek için konulduğu kabul edilen ortak düşüncedir. Akdeniz kültür alanında bu tür işaretlerin yoğun olarak kullanıldığı dönem, bölgelere göre değişmekle birlikte, 12-15. yy. arasıdır. Araştırmacılarca bu işaretlere çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Ancak bunlara tam anlamıyla açıklık getirecek Ortaçağ yazılı metinleri yeterli değildir. Araştırma konumuz olan işaretler; *insan kökenli, sığ kazıma tekniğiyle yapılmış işaretlerdir*. Taşı işleyenler tarafından yazılmış kitabeler, küçük yazıtlar, grafitiler ve boyama yoluyla yapılmış işaretler taşçı işareti olarak kabul edilmemişlerdir.
Yapılan araştırmalarda taşçı işaretlerini; taşçının hem kimliğini hem de sorumluluğunu belirtmek için yaptığı "kimlik işaretleri" ve taşçıların ocakta ya da şantiyede taşı kendinden sonra kullanacak olanlara yardımcı olmak üzere yaptıkları "faydacı işaretler" olarak iki gruba ayırabiliriz.
Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi'ne ait yapılar üzerinde çalışan araştırmacılar,kendi belgelediklerinin yanı sıra konuyla ilgili yayınlardan derlediği taşçı işaretlerini biçimsel özelliklerine göre değerlendirerek eski Türk harfleri ve Oğuz damgalarıyla ilişkilerini kurmuş ve işaretleri; tek, birleşik, tezyinata benzer işaretler, insan ve hayvan tasvirleri olarak sınıflandırmıştır.
Anadolu Selçuklu Dönemi'nde görülen taşçı işaretlerinin, Bursa Ulu Camisi'nde Yıldırım Bayezıd'ın tuğrası ile birlikte yer aldıklarını, kişi ya da grup taşçılara ait işaretler olarak Selçuklu Devletinden Osmanlı'ya kadar nesilden nesile aktarıldıklarını ortaya koymuştur. D. Binan, Bursa Ulu Camii'ni erken Osmanlı başkentlerinde puantaj esasına dayalı son taşçı işaretlerinin görüldüğü yapı olarak belirtmiştir.,

Taşçı ustalarının, diğer sanatkarlar gibi, değişik bölgelerde yapılan eserler yüzünden birtakım gezici gruplar halinde çalıştıkları düşünülebilir. Her işçinin veya taş ustasının kendine has bir işareti olduğunu kabul etmek uygun olur. Birbirinden uzak bölgelerde ve zamanlarda aynı işaretlerin görülmesi küçük grupların veya bir ailenin fertlerinin bu işareti kullanmasına atfedilebilir. Yine de taşçı işaretlerine dayanılarak sanatçı belirlemek oldukça güçtür. Çünkü aynı biçimdeki bir usta işareti, örneğin bir daire pek çok yerde aynı biçimde kullanılmış olarak gözlenebilmektedir. Her ne kadar belli loncalara bağlı taşçı ustalarına isimleri belirtilerek lonca tarafından atanmış taşçı işaretleri olsa da, bu işaretlerin sahiplerinin çoğunluğunun isimleri hiçbir zaman öğrenilemeyeceği gibi, anlamlarını da kesin olarak bilmeye imkan yoktur. Bununla birlikte, tespit edilen taşçı işaretleriyle Türk boylarının bilinen damgaları arasındaki yakın benzerlikler vardır. Ustaların kullandığı bu işaretler binalar üzerine her usta tarafından keyfî olarak yapılmış olmayıp bunlar iki yüzyıl içinde ayrı ayrı binalarda tekrarlanan belirli şekillerdir. Bununla beraber az da olsa ustaların şahsına mahsus işaretler de kullandıkları görülmektedir. İşaretler ustalar tarafından taşlara yerde kazınmakta, taş inşaattaki yerine konulunca işaret, taşın duvardaki yerine yerleştirme durumuna göre vaziyet almaktadır. Bu yönlendirme imkansızlığı sebebi ile menşe bakımından ayrı işaretler bazen birbirine karışmaktadır. Ustaların çizim hataları, çizgilerin uzatılması ile benzer şekiller arasında bazı değişiklikler olabilmektedir .XIV. yüzyıl binalarında kullanılan taşların ebatları XIII. yüzyıl binalarına göre küçülmekte, buna eş olarak işaretler de XIV. yüzyıl binalarında daha küçük olarak yapılmaktadır.
Ümmühan Hatun Medresesinin içinde ve dışında 69 adet taşçı işareti tespit edilmiştir. Ancak yapılan çalışma sırasında içeride dışarıda temizlik amacıyla taraklanmış bazı taşlar görülmüştür. Ayrıca medresenin içinde hem avlu alanında hem de eyvan ve hücre odalarında rutubetten dolayı zarar görmüş taşlar tespit edilmiştir. Dolayısıyla zarara uğramış olan bu taşlarda da taşçı işareti olma olasılığı yüksektir. Aşagıda çizim ve fotoğrafları verilen 69 taşçı işaretinden daha fazla taşçı işareti kullanılmış olması olasıdır.
Ümmühan Hatun Medresesinde tespit edilen taşçı işaretlerine bakıldığında çoğunun geometrik temelden hareketle biçimlendirildiği görülmektedir. Aralarında bir kaçı genel yapının dışında biçime sahiptirler.

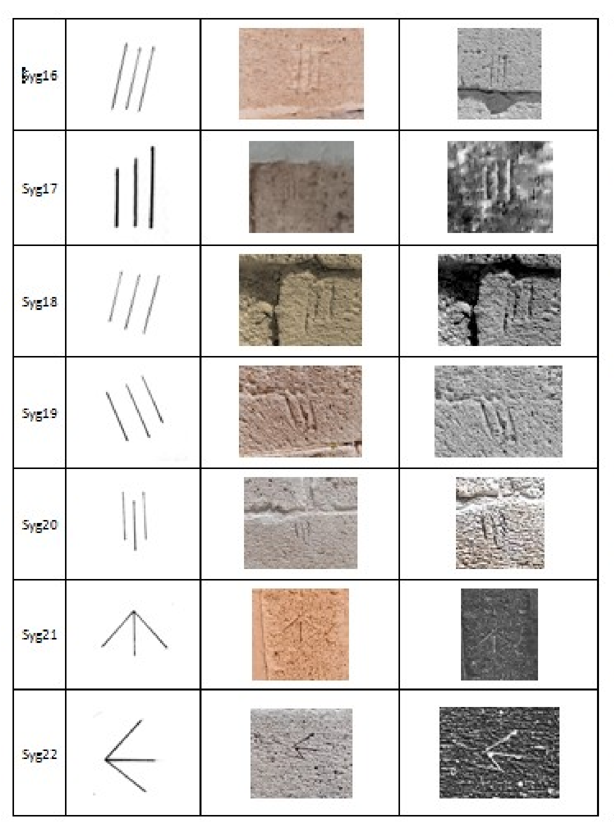
ÜMMÜHAN HATUN MEDRESESİNDE FARKLI TAŞÇI İŞARETLERİ

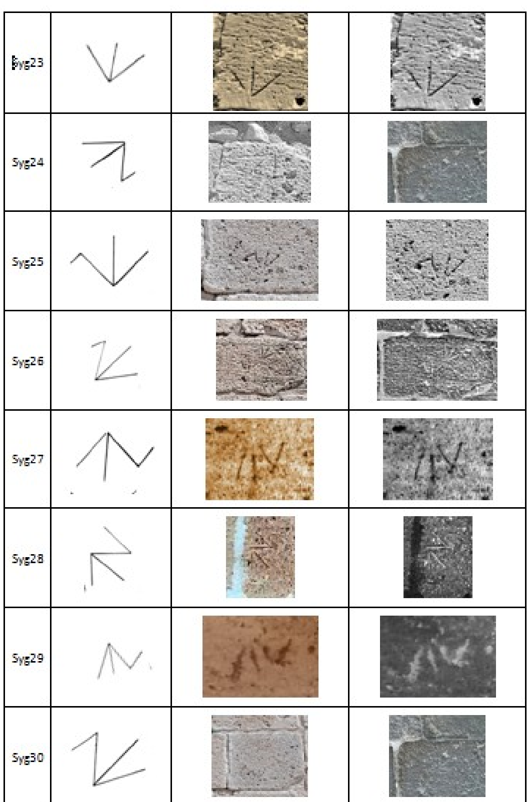

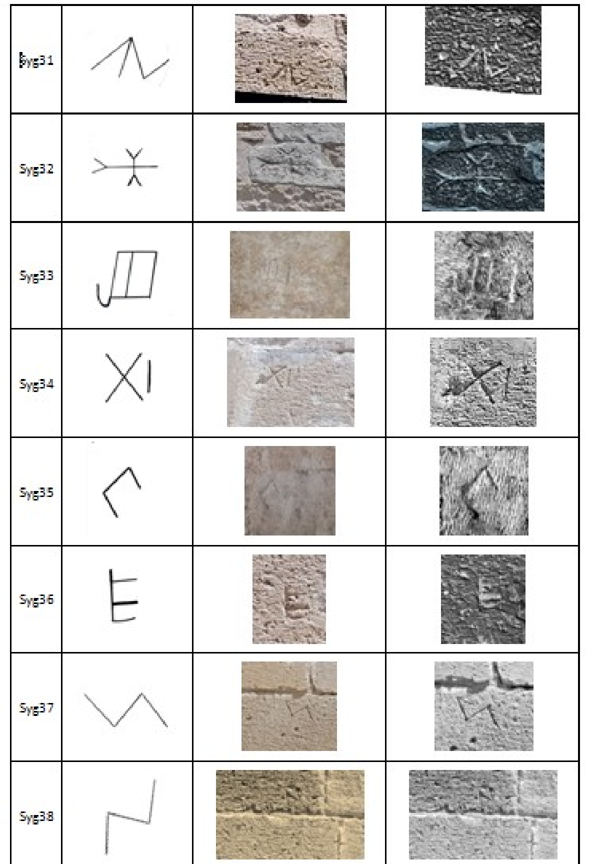
ÜMMÜHAN HATUN MEDRESESİNDE TESPİT EDİLEN TAŞÇI İŞARETLERİ

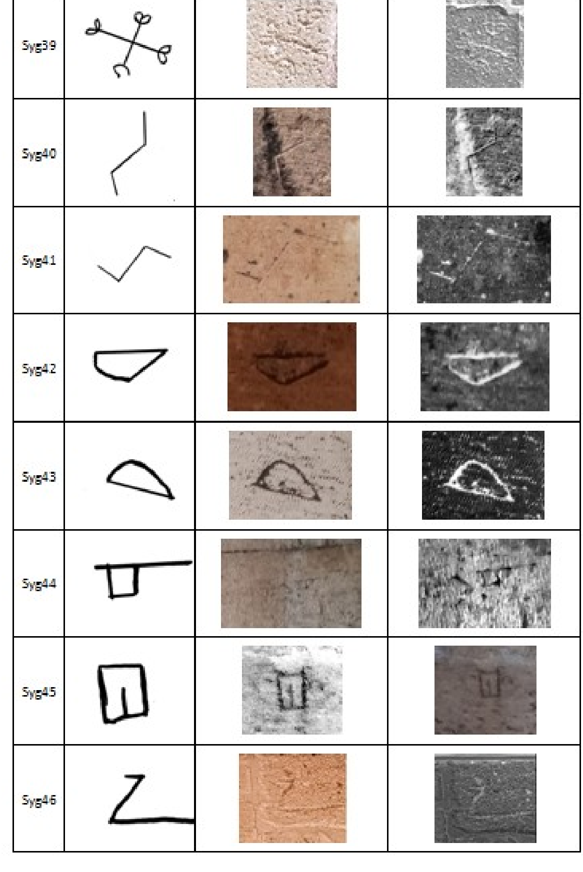

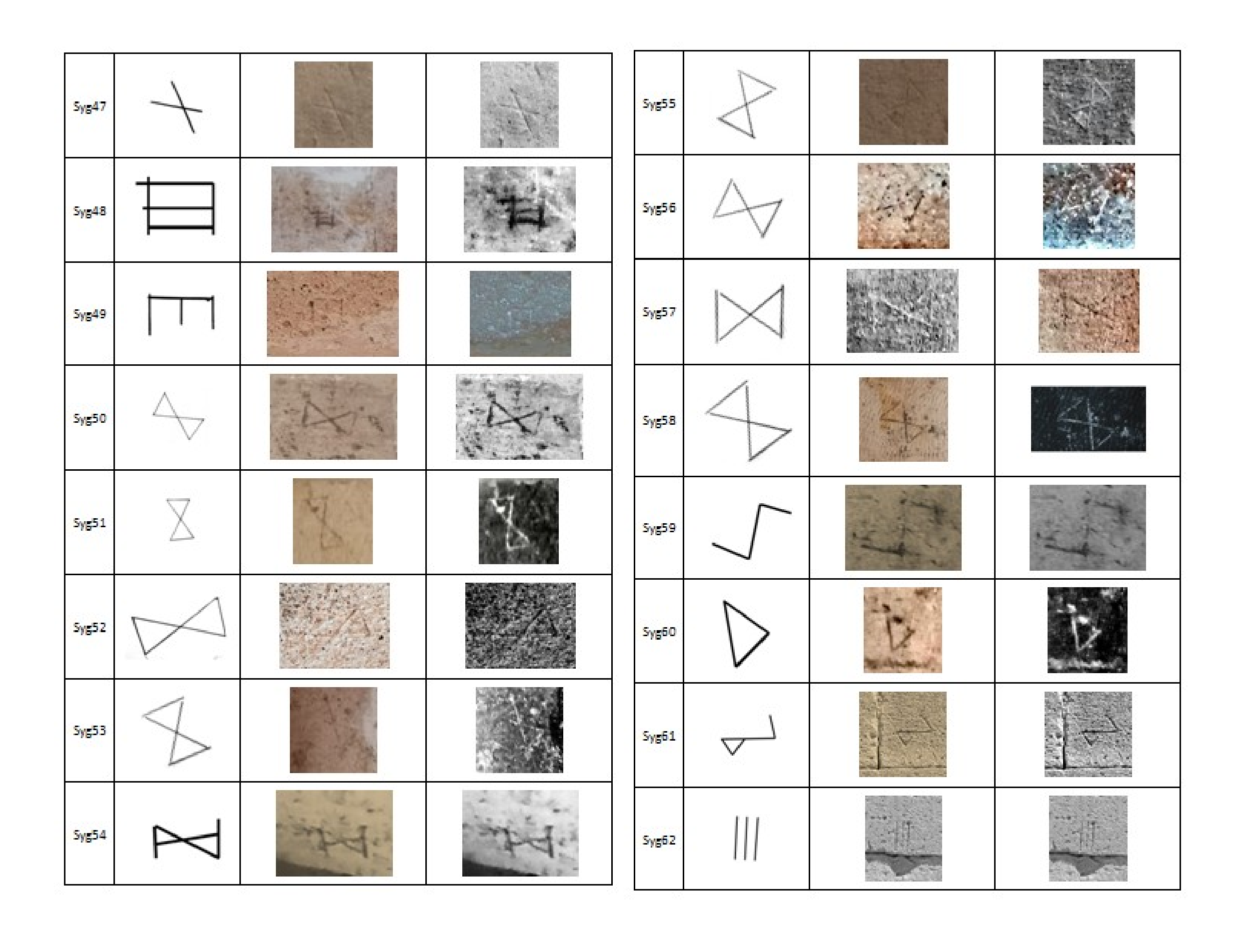
Syg8			
Syg9			
Syg10			
Syg11			
Syg12			
Syg13			
Syg14			
Syg15			

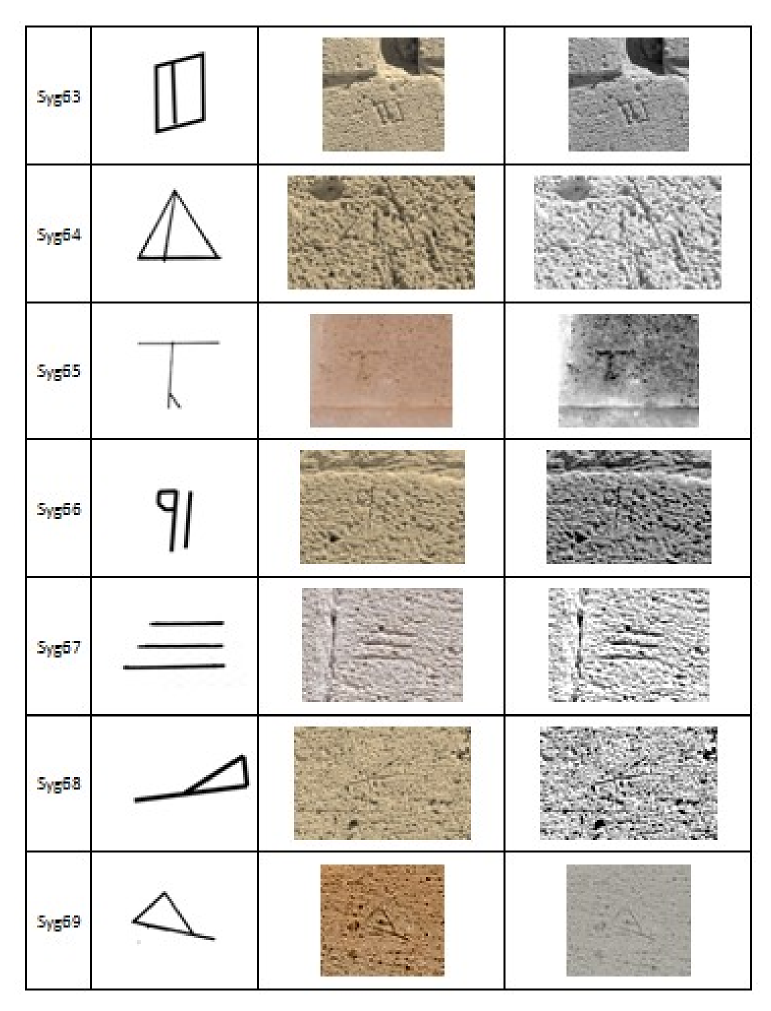

Syg16
Syg17
Syg18
Syg19
Syg20
Syg21
Syg22

Syg23
Syg24
Syg25
Syg26
Syg27
Syg28
Syg29
Syg30

Syg31
Syg32
Syg33
Syg34
Syg35
Syg36
Syg37
Syg38

Syg39
Syg40
Syg41
Syg42
Syg43
Syg44
Syg45
Syg46

Syg47
Syg48
Syg49
Syg50
Syg51
Syg52
Syg53
Syg54
Syg55
Syg56
Syg57
Syg58
Syg59
Syg60
Syg61
Syg62

SEÇİLMİŞ KAYNAKÇA

ATICI,Elif-Mehmet İNCEOĞLU, “SEYİT BATTAL GAZİ KÜLLİYESİ’NİN MİMARİ İLETİŞİMDE DÜNÜ VE BUGÜNÜ” Kurgu,Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi, Volume: 26 Number: 3, Eskişehir,Ekim 2018

Altınsapan, Erol “Eskişehir Seyitgazi Külliyesi”, Dekorasyon Dergisi, S. 45, 1993, s. 115 c.

Altınsapan,Erol "Seyyid Battal Gazi Külliyesi'nde Yer Alan Ümmühan Hatun Türbesi" , /. Uluslararası Seyyit Battal Gazi Semineri Bildiri/eri: 10-11 Eylül 1990, Eskişehir 1990, s.47-57;

Aslanbay,Muhiddin Seyitgazi'nin Tarihçesi ve Seyyid Battal Gazi'nin Hayatı ue Bazı Menkıbeler!, Eskişehir, ts. (Kardeşler Matbaası). s. 7-40;

Bayburtluoğlu, Z.Anadolu Selçuklu Dönemi Sanatçıları Yazıt ve Yapıtları (1993) 24.

Baykal,Hasan. Seyitgazi ve Çevresindeki Türk Eserleri (mezuniyet tezi, 1 966),İÜ Türk ve İslam Sanatı Anabilim Dalı ;

Belle,L. van ”Les Signes Lapidaires: Essai de Terminologie”, bk.: Actes du Colloque International de Glytographie de Saragosse, 7-11 Juillet 1982 (1983) 29-43, 35.

Binan,D. U“Altı Asırlık Bir Belge: Bursa Ulu Camisi”, Arredamento Mimarlık Dergisi 7-8, 2000, 146-156.

BİNAN, Demet Ulusoy – Can BİNAN, Ağzıkara Han Örneğinde Anadolu Selçuklu Dönemi Taşçı İşaretlerinin Belgelenmesi Üzerine Sistematik Bir Yaklaşım,ADALYA XII, 2009

Çayırdağ,M “Kayseri’de Selçuklu ve Beylikler Devri Binalarında Bulunan Taşçı İşaretleri”, Türk Etnografya
Dergisi XVII, 1982, 79-108.

DENKNALBANT, AYŞE "SEYYİD BATTAL GAZİ KÜLLİYESİ", TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/seyyid-battal-gazi-kulliyesi (15.08.2023).

Durukan, A. “Anadolu Selçuklu Döneminde Bani-Sanatçı ilişkileri”, bk: M. Denktaş – Y. Özbek (ed.), Prof. Dr.
Zafer Bayburtluoğlu Armağanı Sanat Yazıtları (2001) 247-278.
Erdmann, K. Das anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts C. 1 (1961).
Franz von **Rziha**. Studien über Steinmetz-Zeichen. Kaiserlich-. Königliche Hof-und Staatsdruckerei, **1881**
FAROQHİ, S. (1994) An Economic and Social History of the Ottoman Empire, Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600- 1914, çev. A. Berktay, S. Andıç, S. Alper (2004) Eren Yayıncılık, c: 2, İstanbul; 699-729
Gabriel, A. Monuments Turcs d’Anatolie V.I (1931) V.II (1934).
Gönülal, Özand "Seyitgazi Külliyesinde Selçuklu Dönemiinşaatı" , Eskişehir 1. Selçuklu Eserleri Semineri
Bildiri/eri: 17-18Ağustos 1989, Eskişehir 1990,s. 37-39;
GÖKA, Prof. Dr. Erol TÜRK TOPLUMU NASIL ANALİZ EDİLİR, Araştırmacı-Yazar Dini Araştırmalar, Eylül-Aralık 1999, C. 2, s. 5
Görkay,Zeynep Yürekli- Legand and Architecture in the Ottoman Empire: The Shrines of Seyyid Gazi and Hacı Bektaş (doktora tezi, 2005),Harvard University, s. 33-163;
Gülensoy,T “Ahlat’da Türk Damgaları”, Fırat Üniversitesi Dergisi C. 2, S. 1, 1988, 91-148; C. 2, S. 2, 1988, 55-92.
İşcan, Nejat Seyyid Battal Gazi Külliyesi, Eskişehir 1997;
HUNKAN,Ömer Soner ORTAÇAĞ SEMERKAND’INDA İLK MODERN TÜRKÜNİVERSİTESİ: TAMGAÇ HAN İBRAHİM MEDRESESİ, Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,Cilt:4, Sayı: 8,Temmuz 2014, s. 17-44
Hasluck, Christianity and Islam under the Sultans II., Oxford 1929, s. 704-716;
Kramer, J. "Architekturteile des Seyitgazi-Tekke (Vilayet Eskişehir) und die Michaelsehirche von Nakoleia", Jahrbuch des Österreichischen Byzantinistik, XXII, Wien 1973, s. 241-250;
Küçükcan, İlyas Nakoleia'dan Seyitgazi'ye Seyyid Battal Gazi ue Külliyesi, Ankara 2004, tür. yer.;
Küçükcan, İlyas "Kültürel Geleneğimizde Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi" , Türk Kültürü u e Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, Xll/36 Ankara 2005, s. 159-187; E.
Kuran,Aptullah Anadolu Medreseleri, Ankara 1969, s. 69-70;
Merey,Lemi Ş. "Seyit Battal Gazi Külliyyesinde Pratik Bir KubbeUygulaması", /. Uluslararası Türk-İslam Bilimue Teknoloji Tarihi Kongresi: 14-18 Eylül 1981 (Bildiriler), İstanbull982, III, 139-144;
MAYER, L. A. Islamic Architects and their Works, I vol. in-4°, 183 p., Genève, 1956
Menzel,T. "Das bektasi Klaster Sejjid Gazi", MSOS, XXVIII/2 (1925), s. 100-1 05;
Merçil, Erdoğan Türkiye Selçuklularında meslekler ankara2000
Önge, Yılmaz "Seyyid Battal GaziKülliyesinde Sultan ümmühan Hatun Türbesi", Önasya, V/57, Ankara 1969, s. 9-11;
Önge,Y. “Seyyid Battal Gazi Külliyesinde Sultan Ümmühan Hatun Türbesi” Önasya, C.5., 1970, S. 57, s. 9-11; A.
Önkal,Hakkı Anadolu Selçuklu Türbeleri, Ankara 1996, s. 307-311;
Parla, C. “Alaeddin Keykubat Dönemi Işığında Anadolu Selçuklu Devletinde Yapı Organizasyonu”, bk.: C. Bilgin,
(ed.), Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 3, 2002, 251-285;
Ruiz ,Rafael Fuster La geometría oculta de algunas marcas de cantería, Análisis de las formas, 26 Oct 2013
Rogers, J. M. “Royal Caravansarays and Royal Inscriptions in Seljuk Anatolia”, Edebiyat Fakültesi Araştırma
Dergisi, Özel Sayı 9, 1978, 397-432.
Sönmez, Z.Başlangıcından 16. yüzyıla kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar (1989) 196-197.
Sözen, Metin "Anadolu'da Eyvan Tip Türbeler" , Anadolu Sanatı Araştırmalan !, İstanbul 1968, s. 169-173,

rs. 2-8;
Sözen, Metin Anadolu Medrese/eri, İstanbul 1970, 1, 6-1 O;
Say,Yağmur Kuruluşundan Günümüze Seyyid Battal Gazi Külliyesi (doktora tezi, 1993), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü;
Say,Yağmur "Seyyid Battal Gazi Kültü ve Seyyid Battal Gazi Külliyesi", Tarihte Eskişehir Sempozyumu-1(2-4 Kasım 1998), Eskişehir 2001, s. 151-208;
Say,Yağmur "Kalenderilik ve Anadoluda Bir Kalenderilik Merkezi: Seyyid Battal Gazi Külliyesi", Osmanlı ue Cumhuriyet Dönemi Kültür ue Tarihi
(haz. İbrahim Bahadır), Bielefeld 2002, s. 54-1 00;
Say,Yağmur "Kalenderl-Alevi-Bektaşi Kültünde Önemli Bir Merkez: Seyyid Battal Gazi Külliyesi" , Sanat ue İnanç (haz. Banu Mahir- Halenur Katipoğlu), İstanbul 2004, ll, 181-207;
Say,Yağmur Seyyid Battal Gazi ue Külliyesi: Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi Sürecinde GaziEren-Evliyaların Rolü, İstanbul 2006;
Say,Yağmur Seyyid Battal Gazi Külliyesi", Vakıf ue Kültür,l/2, Ankara 1998, s. 35-39; Serpil Bağcı, "SeyyidBattal Gazi Türbesi'nin Gümüş Kapısı Üzerine Bazı Gözlemler", 9. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, Bildiriler, Ankara 1995, I, 225-238;
Say,Yağmur “Seyyid Battal Gazi Kültü ve Seyyid Battal Gazi Külliyesi”, Tarihte Eskişehir Sempozyumu-I, (2-4 Kasım 1998), Eskişehir 2001, s. 171.
Sönmez, Z. Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslâııı Mimarisinde Sanatçılar, Ankara 1989, s. 11-12.
ŞENYURT,Oya ONSEKİZİNCİ YÜZYIL OSMANLI BAŞKENTİNDE,TAŞÇI ÖRGÜTLENMESİ,Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi Academıc Journal of History and Idea Cilt:2/Sayı:5/Mayıs/2015 ISSN:2148-2292. Volume: 2/ Number:5/May/2015
Wulzinger, K. Drei Bektaschi-Klöster Phrygiens,Berlin 1913, s. 3-37;
Yenişehirlioğlu, Filiz "The Tekke of Seyyid Battal Gazi'', Anadolu ve Çevresinde Ortaçağ, sy. 2, Ankara
2008, s. 121-164